

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМДІ
ҚОЛДАУ ОРТАЛЫҒЫ

DIPLOM I ОРЫН

Халықаралық ғылым мен білімді қолдау орталығының
ұйымдастыруымен Алматы қаласында «Жас ғалым - 2023» атты
Республикалық мектеп оқушылары арасында өткен ғылыми жоба байқауына
қатысып, ерекше шығармашылық дарынымен көзге түскені үшін

Алибекова Розалина Агабековна

марапатталады

Ирисбекова Умида Тухтаматқызы

Жетекшісі

Халықаралық ғылым мен білімді
қолдау орталығының директоры

Н.А. Жолтаева

Алматы 2023 ж

тіркеу № 055/046

ДИПЛОМ

II ОРЫН ИЕГЕРІ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК ОЛИМПИАДАСЫНЫҢ
ЖЕҢІМПАЗЫ БОЛҒАНЫ ҮШІН

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ТӨЛЕ БИ АУДАНЫ
"ЖЫЛАНБҮЗҒАН ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ"
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
2 сынып оқушысы

МУРАТОВА САБИНА ФАРУХОВНА

марапатталады

"Білім шыңы" қоғамдық
бірілестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртөев

Тіркеу №921
19.04.2022

ДИПЛОМ

I ОРЫН ИЕГЕРІ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК ОЛИМПИАДАСЫНЫҢ
ЖЕҢІМПАЗЫ БОЛҒАНЫ ҮШІН

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ТӨЛЕ БИ АУДАНЫ
"ЖЫЛАНБҰЗҒАН ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ"
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
2 СЫНЫП ОҚУШЫСЫ

Тіркеу №1253
19.04.2022

КУРВНАЛИЕВА МАЛИКА
БАХТИЁРОВА
марапатталады

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

ДИПЛОМ

I ОРЫН ИЕГЕРІ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК ОЛИМПИАДАСЫНЫҢ
ЖЕҢІМПАЗЫ БОЛҒАНЫ ҮШІН

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ТӨЛЕ БИ АУДАНЫ
"ЖЫЛАНБҮЗҒАН ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ"
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
2 сынып оқушысы

АЛИБЕКОВА РОЗАЛИНА АГАБЕКОВНА

марапатталады

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

Тіркеу №971
19.04.2022

ДИПЛОМ

II ОРЫН ИЕГЕРІ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК ОЛИМПИАДАСЫНЫҢ
ЖЕҢІМПАЗЫ БОЛҒАНЫ ҮШІН

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ТӨЛЕ БИ АУДАНЫ
"ЖЫЛАНБҮЗҒАН ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ"
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
2 СЫНЫП ОҚУШЫСЫ

Тіркеу №4808
21.04.2022

ЕРКИМБАЕВА ДИЛДОРА
БАХРАМОВНА
марапатталады

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

ДИПЛОМ

II ОРЫН ИЕГЕРІ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЗИЯТКЕРЛІК ОЛИМПИАДАСЫНЫҢ
ЖЕҢІМПАЗЫ БОЛҒАНЫ ҮШІН

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ТӨЛЕ БИ АУДАНЫ
"ЖЫЛАНБҮЗҒАН ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ"
КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ
2 СЫНЫП ОҚУШЫСЫ

ЮЛДАШЕВА ШАХРУЗА
ИРИСМЕТОВНА
марапатталады

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

Тіркеу №1232
19.04.2022

Алғыс хат

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жылаңбұған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі
УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ
«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»
II Республикалық зияткерлік олимпиадасына дайындаған
оқушысы

Юлдашева Шахруза Ирисметовна
белсенді қатысқаны үшін
МАРАПАТТАЛАДЫ

Тіркеу №1232

19.04.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

Алғыс хат

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі
УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ
«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»
II Республикалық зияткерлік олимпиадасына дайындаған
оқушысы

Курваналиева Малика Бахтиёровна
белсенді қатысканы үшін
МАРАПАТТАЛАДЫ

Тіркеу №1253

19.04.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

АЛҒЫС ХАТ

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі
УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ

Дүниетану, жаратылыстану пәндері
бойынша 2-4 сынып оқушылары арасында өткен
республикалық "ALTYN URPAQ" зияткерлік олимпиадасында

ШӘКІРТІ

Юлдашева Шахруза Ирисметовна

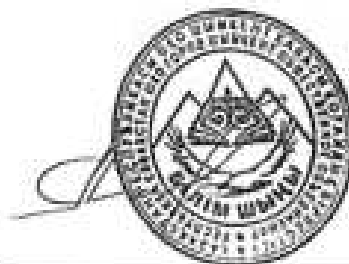
жеңімпаз болғаны үшін

МАРАПАТТАЛАДЫ

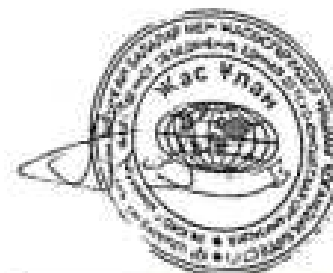

Тіркеу: №37128

Күні: 16.02.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

АЛҒЫС ХАТ

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі

УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ

Дүниетану, жаратылыстану пәндері
бойынша 2-4 сынып оқушылары арасында өткен
республикалық "ALTYN URPAQ" зияткерлік олимпиадасында

ШӘКІРТІ

Алибекова Розалина Агабековна
жеңімпаз болғаны үшін

МАРАПАТТАЛАДЫ

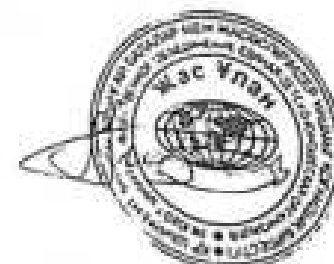

Тіркеу: №35751

Күні: 16.02.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар хйымының төрағасы
А.Амиртаев

Алғыс хат

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі
ИРИСБЕКОВА УМИДА ТУХТАМАТКЫЗЫ
«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»
II Республикалық зияткерлік олимпиадасына дайындаған
оқушысы

Еркимбаева Дилдора Бахрамовна
белсенді қатысканы үшін
МАРАПАТТАЛАДЫ

Тіркеу №4808

21.04.2022 жыл

"Білім шыны" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

Алғыс хат

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі

УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II Республикалық зияткерлік олимпиадасына дайындаған

оқушысы

Алибекова Розалина Агабековна

белсенді қатысканы үшін

МАРАПАТТАЛАДЫ

Тіркеу №971

19.04.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

Алғыс хат

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жылаңбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі

УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ

«ЖАС МАТЕМАТИК-YOUNG MATHEMATICIAN»

II Республикалық зияткерлік олимпиадасына дайындаған
оқушысы

Муратова Сабина Фаруховна

белсенді қатысқаны үшін

МАРАПАТТАЛАДЫ

Тіркеу №921

19.04.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар ұйымының төрағасы
А.Амиртаев

АЛҒЫС ХАТ

Түркістан облысы, Төле би ауданы
"Жыланбұзған жалпы орта білім беретін мектебі"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі

УМИДА ИРИСБЕКОВА ТУХТАМАТКЫЗЫ

Дүниетану, жаратылыстану пәндері
бойынша 2-4 сынып оқушылары арасында өткен
республикалық "ALTYN URPAQ" зияткерлік олимпиадасында

ШӘКІРТІ

Муратова Сабина Фаруховна

жеңімпаз болғаны үшін

МАРАПАТТАЛАДЫ

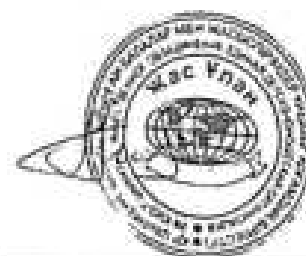

Тіркеу: №36772

Күні: 16.02.2022 жыл

"Білім шыңы" қоғамдық
бірлестігінің төрайымы
Б.Есен

Президенттік "Жас Ұлан"
жастар хйымының төрағасы
А.Амиртаев

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ -
ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО -
МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

TURKISTAN USTAZY

ISSN 2791-3341

№6

2023

Маусым-Июнь

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Р.Алиев, Н.Каже. Билингвальное образование : теория и практика. Рига, 2005.-Б. 218-220.
2. Фред Жене. Настольная книга о языковом погружении, Таллин, 2009.
3. Справочник по методике преподавания второго языка в начальной школе. З.Анспока, А.Линка и др. Латвия// 2005.- Б.13-15.
4. М.О.Мусаева, М.Б. Құдайбергенова .Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға арналған әдістер. Шымкент, 2017 .

**ЖАҢА ФОРМАЦИЯ МҮҒАЛІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮРДІСІНДЕ
АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

Түркістан облысы, Төлеби ауданы "Жыланбұзған" ЖОМ

бастауыш сынып мұғалімі

Ирисбекова Умида Тухтаматқызы

Жаңа ғасырдың ақпараттық қоғамына қажетті жаңа тұрпатты мұғалім дайындау мәселесінің байланысты 2005 жылы 18 тамызда «Қазақстан Республикасындағы жаңа тұрпатты мұғалім даярлаудың үздіксіз педагогикалық білім беру тұжырымдамасы» және «Қазақстан Республикасындағы жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасының» жобалары ұсынылды. Осы екі жобаның біріншісінде жаңа тұрпатты мұғалімге - рухани жетілген, шығармашылық қабілеті жоғары, өзіне сын көзбен қарап алатын, кәсіби дағдылары, педагогикалық дарыны бар, жаңашылдыққа ұмтылатын тұлға ретінде анықтама берілген. Мұғалім идеясы - білімнің құндылығын айқын түсінетін, «мәдениеті жоғары адам», өз пәнінің жетік шебері, педагогика мен психологияны терең меңгерген, жеке тұлғаға бағытталған педагогикалық әдістерді қолдана алатын, өзін жеке тұлға ретінде дамытып, рухани өсуге деген қажеттілігі мол болуы тиіс депінеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделді.

Қазіргі ақпараттық қоғамда өндірістің дамуының негізгі құралы болып ақпараттық ресурстардың қажеттілігі көрінеді. Сондықтан білім беру саласы да өзінің дамуы үшін жаңа қадамдарға баруда. Осыған байланысты адамға ақпараттар кеңістігінде дұрыс бағытты таңдауға мүмкіндік жасай алатын оқытудың жаңа технологиялары пайда болуда.

Жаңа ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды.

Ұрпақ үшін кітаптың маңызы қандай болса, компьютер де оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып табылады. Олай болса, барлық сабақтарды компьютерлердің қуаттануымен жүргізуді үйрену - бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі.

Соңғы жылдары білім беру аясы жүйесінде компьютерлік техниканы пайдалану белсенді түрде жүзеге асырылуда. Білім беру жүйесіндегі жаңа ақпараттық технология дегеніміз- оқу және оқу-әдістемелік материалдар жасағы, оқу қызметіндегі есептеуіш техниканың техникалық құралдары, олардың ролі мен орны туралы ғылыми білімнің жүйесін және оқытушылар еңбектерін жүзеге асыру үшін оларды қолдану формалары мен әдістері деген анықтама беруге болады. Яғни, ақпараттық технология - білім беру мекемесі мамандарының жұмысын жүзеге асырушы әдістер мен формалар және балаларға білім беруші құрал.

Ақпараттық технология қызметінің құралы ретінде жаңа ақпараттық технологияның компьютерлік құралдары қолданылып жүр, алайда заман талабына сай компьютерлік техниканың дамып жетілуіне байланысты ғылыми сипаттағы компьютерлік бағдарламаларды жасау керек және ол оқушының іс әрекетінің интеллектуалды құрылысымен сәйкес келуі тиіс.

Кәсіпқой мұғалім өз пәнін жетік біліп қана қоймай, әрбір қатынасшының педагогикалық үдерістері орнын білуі керек. Оқушылардың оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыра алуға қабілетті болып, оның нәтижелерін алдын-ала болжап қарап көре білуі тиіс, болуы мүмкін ауытқушылықтарды дер кезінде түзете алуы, яғни құзыретті тұлға болуы керектігіне назар аударылады.

Жаңа тұрпатты мұғалім үш түрлі құзыреттілікке ие болуы тиіс: әдіснамалық, жалпымәдени, пәндік-бағыттылық. Педагогикалық қызметтің шығармашылық бағытталуы, біріншіден, мұғалім мамандығы үшін мәні бар күшті және әлсіз жақтарын (өзін-өзі тануын, эмоционалдық қалпын, коммуникативтік және дидактикалық қабілеттерін және т.б.) бағалай алуы; екіншіден, зияткерлік

мәдениетін (ойлау, ес, қабылдау, зейін), мінез-құлық, қарым-қатынас, соның ішінде педагогикалық қарым-қатынасты меңгеруі; үшіншіден, қазіргі интеграциялық үдерістер, әлемдік білім берудің даму тенденцияларын бағдарлай алу сияқты мәселелерді қарастырумен байланысты.

Жаңа тұрпатты мұғалім ұғымының теориялық еңбектерде қарастырылу жайы, айтылған мәселелерді жүзеге асыру үшін жаңа тұрпатты мұғалімді қалыптастыруда акпараттық технологияларды да қолданудың дидактикалық шарттары, акпараттық технологияларды қолдану мазмұны сынды мәселелер өз шешімін табуды көздейді.

Қазіргі білім беру саласындағы басты міндет - білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын жаңашыл мұғалімдерді даярлау. «Жаңашыл мұғалімдер «педагогикалық қызметтің барлық түрлерін зерттеп, кез-келген педагогикалық жағдайда өзінің білімділігі, парасаттылығы, ақылдылығы, мәдениеттілігі, іскерлігі, шеберлігі арқасында шеше алатын, педагогикалық үдерістің нәтижесін жақсартуға ұмтылатын жаңашыл әрі шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға болуы керек».

Педагогикалық білім берудің ең жоғарғы мақсаты - жаңа тұрпатты мұғалімнің жалпы және кәсіби дамуының үздіксіз жүргізілуі деп есептейміз.

Библиографиялық тізім

Жаңа тұрпатты мұғалім даярлаудың үздіксіз педагогикалық білім беру

Халықаралық ғылым мен білімді
қолдау орталығы

«ЖАС ҒАЛЫМ-2023»

Республикалық ғылыми жобалар байқауының
материалдар жинағы

№ 55, МАМЫР 2023 ЖЫЛ

«ТАБИГАТ-ЖАСЫЛ ДӘРІХАНА»

Алибекова Розалия Агабековна
Жет: Ирисбекова Умидя Тухтаматқызы
*Гүлден ауылы Жызылбұлан жауын арта бөлігі
бүркітін мектебі*

Негізгі білім:

Күздің қиыр күндерінің бірінде мен қатты ауырып қалдым. Тамағым ауырып, дене қытуым көтеріліп, ішім қатты ауырды. Ата-анам көркіп әр түрлі дәрілер әкелді дәріханадан. Бірақ олар көмектеспеді. Әбден киналдым, менің бағым ауылдан ата-әжем келген еді. Олар өте ақылды, мейірімді

жаңдар. Бәрімізді таңқалдырып жәй аулада өсіп тұрған алма ағашының жерге түскен жапырағын жинап тазалап жұмсап, қайнатып, маған ішкізді. Міне тамақ ішімнің бүріп ауырғаны қойғандай болды. Ал тамағым ашылып, дене қытуым түсті. Менің әжем неге дәрігер болмағандықтан бір таңғажайып нәрсе болғанына бәріміз қуанып, мәз болдық. Кешке әжем маған осындай жапырақтар мен шөптердің пайдасы туралы айтып берді. На шынымен таңғажайып емспе ешқандай химиялық қоспаларсыз табиғи таза өнімдер бәрі шетінен. Менің қызығушылығым күннен күнге артып осы тақырыпқа байланысты материалдарды жинай бастадым. Телесімдерден әр сағат сайын қайталап жәрнамалайтын дәрі дәрімектердің адам ағзасына тигізетін пайдасынан зияны көбірек екенін бәрі білседе білмеседе алып пайдалана береді. Бірақ оның зияны көбірек себебі химиялық қоспалары өте көп. Қарапайым күнде пайдаланып жүрген тағамдарымыз да ағзамызға өте көп пайдалы дәрімендерді береді. Мысалы: қайнатылған жұмыртқа, ірімшік, айран, сүт, т.б. Сондықтан адам тамақ жеу үшін өмір сүрмейді. Өмір сүру үшін тамақ жейді. Тамақтың ең пайдалысын жеуге үйренуіміз қажет. Ал ауырып қалсақ дәріханаға жүгірмей «жасыл дәріханаға» жүгініміз. Яғни дәрілік өсімдіктерді пайдаланымыз. Осы тақырыпқа байланысты көптеген тәжірибелер жүргіздім, сосын жақсы жетістіктерге жеттім. Дәрілік өсімдіктердің пайдасы туралы мына мәліметтері жиналдым.

Дәрілік өсімдіктер дегеніміз – медицинада әртүрлі ауруларды емдеу және олардың алдын алу мақсатында қолданылатын өсімдіктер. Дәрілік өсімдіктерден керекті дәрі алумен қатар құрамында әр түрлі витаминдер: болуына байланысты оларды тағамдық және басқада халық қажетіне пайдаланады. Бұлардың ішінен көбіне шөп түрлерін тағамдық пайдалану жағы басым. Әдетте өсімдіктердің осындай заттар көп жиналған бөліктері дәрі ретінде қолданылады. Оның да жөні бар. Өйткені кейбір өсімдіктердің бірнеше түрлі дәрілік қасиеттері бар.

Аюбұлақ – биіктігі 0,4-1,2 см, қалың қабығы түктеніп тұратын екі жылдық өсімдік. Жапырағы ұзынша, кезектесіп орналасқан. Гүлі ашық асры түсті, өсімдік сабағының басында масақ тәріздене орналасқан, маусым-тамыз айларында гүлдейді.

Еліміздің Еуропалық бөлігінде орталық және Оңтүстік аудандарында, көбінесе шабындық, тоғайлы құмды жерлерде өседі.

Алтын тамыр – ірі әрі жуан тамыры бар, көп жылдық, шөп тектес өсімдік. Кейбір тамырының салмағы 900г дейін жетеді. Тамырының сырт жағы алтын түстес сары да, ішкі жағы ақ түсті кепкен кезде тамырының сыпқан жері ашық қызыл түстес болады. Сары түсті гүлдері өсімдіктердің жоғары жағында шоғырланып тұрады. Маусым-шілде айларында гүлдейді.

Шашыратқы – биіктігі 1,5 метрге дейін жететін, шөп тектес өсімдік. Тамыры-жуан, ұзындығы 1 метрден асады. Гүлдері көгілдір түсті, жапырақтарының арасында 2-3 тен орналасқан. Шілде-қыркүйек айларында гүлдейді. Қазақстанның Оңтүстік Батысында көптеп тараған.

Жалбыз – биіктігі 20-60 сантиметрдей, тік өсетін төрт қырлы сабағы бар көпжылдық өсімдік. Тамыры көлбей тарамдалып, ұзын болып өседі. Гүлдері уақ, қызыл жасыл түсті, бәрі жиналып масақ тәрізді сабақ барысында орналасқан. Маусым айында қыркүйекке дейін гүлдейді.

Жантақ – тікенекті көпжылдық дәрілік шөп өсімдігі.

Сабақтарында кезектесе орналасқан тікенектері бар. Сол тікенектері түбінде кішкене жабырақтары орналасқан. Уақ, қызыл түсті гүлдері болады. Мамыр айында және тамызда гүлдейді.

Еліміздің барлық Оңтүстік аудандарында, Орта Азия, Кавказ. Негізінен далада, құрғақшылық аймақта өседі.

Жантақтың жас шөбінде, әсіресе С витамині өте көп болады. Дәрілікке жантақтың шөбі және тамыры пайдалы.

Тасшөп – биіктігі 3-10 сантиметр дәрілік шөп. Сабағы қысқа түктер басқан, жер бетінде жабыса өседі. Жапырақтары қарама-қарсы орналасқан уақ, ұзындығы 15 мм, ені 7 мм, хош иісті. Гүлдері қызғылт түсті, шашыранқы гүл шоғын құрайды. Мамыр қыркүйек айларында гүлдейді.

Еліміздің барлық жерінде таралған. Құмды, қарағай, тоғайлы жерлерде өседі.

Дәрілік шөбі пайдаланады. Онда эфир майы, С витамині емдік заттары бар.
Бүлдірген – тамырланып жайыла өсетін көпжылдық өсімдік. Гүлдері ірі, ақ түсті. Жемісі ашық қызыл
түсті асма ісігі болады. Мамыр – шілде айларында гүлдейді. Жемістері маусым – шілде айларында піседі.

Білімді барлық жерлерінде таралған ылғал жеткілікті тоғайлы жерлерде өседі.
Дәрілік мақсатта бүлдіргеннің жапырағы жемісі пайдаланылады.
Басбақ – биіктігі 3 сантиметр сымдырында сүт сияқты ақ түсті. Латек соді шығатын көпжылдық шөп.
Жапырағы ұзынша келеді, гүлі ашық сары түсті. Сәуір-қыркүйек айларында гүлдейді.

**Білімді солтүстігізде ылғалды шөп шабындық жерлерде, ашық аялдарда, тау биіктерінде өзен
жағалауында өседі.**

Арша. Оны қалың арша, ем арша деп те атайды. Биіктігі 1-3, 5 метр, қысы-жазы көгеріп тұратын,
ағаш өсімдік.

Қара күзде өсімдіктің піскен жемісі (қарақоқ түстілері) жинап алынып, ашық жерде ертеп келтіреді.
Оны емде арша жемісі ежелден-ақ несеп айдайтын және қуықтың қабынуын басатын дәрі ретінде
пайдаланып келеді. Аршамен тіс тазалау пайдалы.

Ашық миня. Оны ақ миня деп те атайды. Көп жылдық шөп тектес өсімдік. Бүкіл шөбі мен тұқымы дәрі.
Ағаш ем болатын аурулары: жедел және созылмалы дизентерияға; асқазан ауырып, аздап запыран құсқанда;
мины, сыздық және басқа жаракаттың іріңдеуіне, жараларға; қышыма, бөріткен, ескілікті теміреткіге; ақ кір
емдеуге. Уақыт дәрі. Абайлап қолдану қажет.

Ашық қарбыс. Көп жылдық өрмелегіш сабақты өсімдік, ұзындығы он сантиметрдей. Тамыр түйнегі
төс сабағы көп бұтақты, мұртша ширатылып өседі. Басты ем болатын аурулары: кеңірдекшелердің созылмалы
өдетуіне; кеуде толып, тынышсызданып ауырғанда; жүрек шапшып ауырғанда; емшек безінің шұғыл
өдетуіне; жұтқыншақ ауырып, үн қарлығуына. Ашық қарбыз тамыры қанды несеп ауруына ем болады.

Арпа. Бір жылдық шөп тектес дақыл. Халық медицинасында бойға қуат беретін арпа дәнінің
асқазаны асқазан мен ішек ауруларын, денедегі бөртпелерді жазып, бүйректегі тасты түсіріп, қуықтың
өдетуіне ем.

Дәрмене жусан. Онымен емдеу ғылыми медицинаға қосылған үлкен үлес. Қазақтың халық емшілері
он қызы ауруына қарсы қолданған. Бабаларымыз бұл өсімдікті атам заманнан бері шет елдерге сауда
өкілдері арқылы көп мөлшерде жіберіп отырды. Қара жусанның тамырын табет ашуға, ішек, асқазан, бауыр,
өкілісі ауруына пайдаланылады.

Жеңішен. Ол тіршілік тамыры саналады. Аралық тұқымдасы ынак туысына жататын көп жылдық
өсімдік. Биіктігі 50 сантиметрдей, тамыры жуан, бұтақталған, сыртқы қабығы ақ, қатты. Өте баяу
өсіп 10-11 жылдан кейін жеміс береді. Оның тамырында тритерпен глюкозидтері (сергіткіштік қасиеті бар)
өседі. Жеңішеннің тамырынан дайындалған дәрі-дәрмек, ұнтақ, тұнба медицинада организмнің жалпы
тәуірлігін көбейтін, ауруға төзімділігін арттырып, кейбір жүйке және жүрек – қан тамыры ауруларын емдеуге
пайдаланылады. Тамырдың жиналатын кезі август-сентябрь айлары. Өсімдік 5-8 жылдық болғаны дұрыс.
Қызылқа: атеросклероз, еусамыр(диабет), белсіздік, туберкулездің алдын алу, ұзаққа созылып ағзаны
күртіп жіберген кеселдерге қарсы қолданады, ауырмаған науқасы жоқ егде адамдарда жеңішенді қуат қосу
молында қолданса болады.

Мойыл. Биіктігі 3, 5-8 метрлік, ағаш немесе бұталы өсімдік, жемісі – қара сүйекше. Дәрілік шикізат –
жөсі. Жеміс тұрбасы жас бұзаулардың іш өтуін тоқтатады. Шыбын-шіркей, кене т.б. зиянкестерді қыру үшін
ағаш шыбының тұрбасы пайдаланылады. Ол үшін ағаш қабығының 100 граммы 3 литр суға ерітіліп, шыбын-
шіркей мол жерге шашылады.

Марал шөп тамыры. Бұғылар күз, көктемде бұл өсімдіктің тамырын тұяғымен қазып жейтін
білдімді, оны марал шөп тамыры деп атап кеткен. Тамыры қысқа, ірілеу, шашақталған, гүлдері – көк,
иісі түсті, шар тәрізді тостағанша құрып, сабақтың үш жағында жеке-жеке орналасқан. Оны мақсыр деп те
айтады. Халық ертеден бері «алтын тамыр», жеңішен тәрізді ал беретін дәрі ретінде пайдаланған.

Қара пышпақ, күшәла(эмениум). Қара пышпақ – биіктігі 20-40 сантиметр болатын, көп жылдық шөп
шөп, қарғыдай ұзын өсімдік, гүлінің ішкі беті қара түсті. Өзбектер оны күшәла деп атайды. Ортаңғы
ащырақ жапырақтың ішінен ұзындығы 5-8 сантиметр болатын, қарындаш тәрізді өзекеше өсіп шығатын
білдімді, орыстар оны қарандаш дейді. Медицинада осы өсімдік тамырынан дәрі жасап, онымен өкпе
туберкулезін емдеп келеді.

Тобылғы. Раушан гүлділер тұқымдас, көп жылдық, шөп тектес өсімдік – тобылғының тұрбасы, майы
шаруға ем. Гүлінің, жапырағының тұрбасымен малдың бүйрек, қуық ауруларын, асқазан – ішектің түйілуін,
жөсідегі түрлі кіктерді емдейді. Тобылғы майын малдың, адамның ісін кеткен буындарына, сырқаран
малдың тұстарына жағып, сырқатын жазады.

Қарандыз. Сазды жерде өседі. Түбін дәрі ретінде пайдаланады. Жөтелгенде түбін аршып ауызға
алды.

Жербауырсақ, Жусанға, басқа шөпке жабысып өседі, бауырсаққа ұқсас. Оны қуығы тұтылған адам
емдейді.

Шырғанақ. Бұтағы тікенді, аса жуан емес, іші сары қатты ағаш. Оны ыстық-суық болып ауырғанда
дәрі ретінде қолданады.